

Informaatiotutkimuksen päivät 2012
1. – 2. marraskuuta, Åbo Akademi, Turku

ABSTRAKTI

Stefan Ek

Målinriktad informationssökning: inför diffusa bekymmer är alla jämbördiga

Stefan Ek, Informaatiotutkimus, Oulun yliopisto & Informationsvetenskap, Åbo Akademi, sek@abo.fi

Begrepplig utgångspunkt och frågeställningar

Informationssökningsbeteende är ett mångbottnat begrepp. Bates' (2002) allomfattande typologi, t.ex., inkluderar såväl aktiv och riktad sökning [seeking], aktiv och oriktad bläddring [browsing], passiv och riktad bevakning [monitoring] som passiv och oriktad medvetenhet [awareness]. I denna studie avgränsas begreppet till ”en medveten ansträngning att skaffa information som reaktion på ett behov eller en kunskapslucka” (Case 2007, 5). Handlingen innefattar således någon form av målinriktning; därför exkluderas de två sistnämnda [monitoring och awareness] från Bates' typologi. Härvidlag är Wilsons (2000, 49) definition ännu mer distinkt och avgränsad, då det målinriktade explicit kommer till uttryck: ”Informationssökningsbeteende är den avsiktliga sökningen av information som en följd av ett behov att tillfredsställa någon målsättning.” Det har också poängterats att ett ändamålsenligt informationssökningsbeteende är en grundförutsättning för att kunna bemästra information [information literate] (Boon, Johnson & Webber 2007; Timmers & Glas 2010).

Studiens huvudsakliga syfte är att undersöka om det finns skillnader i hur människor i olika demografiska och sociala omständigheter upplever bekymmer i sin målinriktade informationssökning.

Empiri, analys och reflexion

Undersökningens empiri består av data som vårvintern 2009 insamlades via en postenkät. Ett frågeformulär sändes till ett representativt urval omfattande 1500 finländska medborgare i åldrarna 18–65 år. Av dessa nåddes 1483 av vilka 687 (46 %) returnerade formuläret. För urval och adressuppgifter stod Befolkningsregistercentralen.

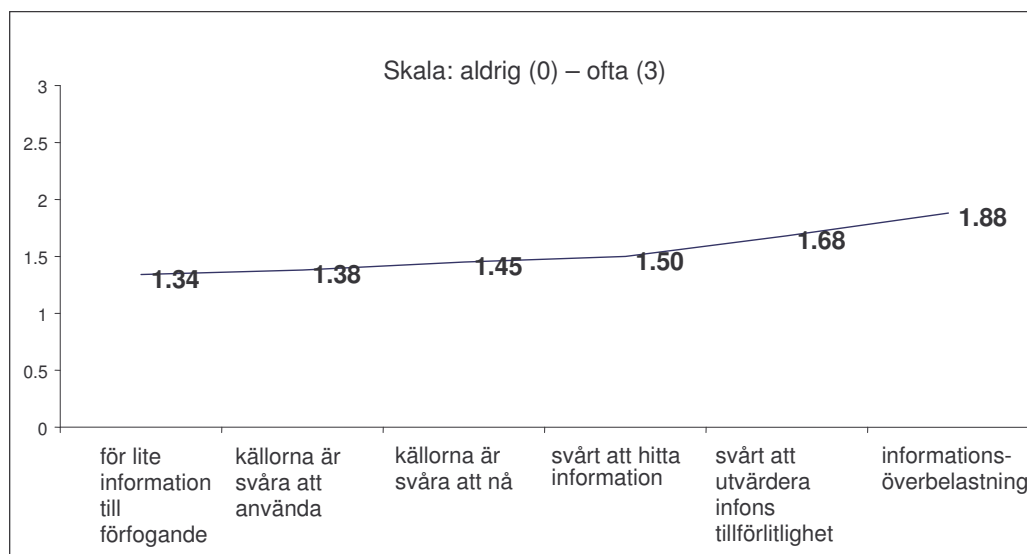
Frågorna som ställdes lydde:

När du söker information för särskilda ändamål, tycker du då att:

- a) Det är svårt att hitta information
- b) Det finns för lite information till förfogande
- c) Informationskällorna är svåra att nå

- d) Informationskällorna är svåra att använda
- e) Det är svårt att utvärdera informationens tillförlitlighet
- f) Det är svårt att hitta det väsentliga i alltför stora informationsmängder

Svarsalternativen var aldrig – sällan – ibland – ofta.

Figur 1. Uppfattningar om målinriktad informationssökning (medelvärden).

I fig. 1 framkommer tydligt att sett över hela populationen är det den återvunna informationen som orsakar mest bekymmer. Särskilt informationsöverbelastning, men även oro över informationens tillförlitlighet, har höga medelvärden (1,88 respektive 1,68). Informationens knapphet och källornas användning orsakar minst bekymmer i den målinriktade informationssökningen, medan ”svårt att hitta information” ligger på skalans medianvärde (1,50).

Då de inledande analyserna antydde en urskiljbar uppdelning i mer konkret gripbara (frågorna a–d) respektive mer abstrakt ogripbara (frågorna e–f) bekymmer, genomfördes som följande steg en explorativ faktoranalys.

Tabell 1. Principal component analysis of the statements of purposive information seeking with oblique rotation (6 items).

Items	Factor 1 (distinkta bekymmer)	Factor 2 (diffusa bekymmer)
För lite information till förfogande	.828	-.150
Källorna är svåra att använda	.683	.260
Källorna är svåra att nå	.833	.049
Svårt att hitta information	.809	.032
Svårt att utvärdera informationens tillförlitlighet	-.012	.835
Svårt att hitta det väsentliga i alltför stora	.036	.812

informationsmängder		
Eigenvalue	3.058	1.004
Percentage of variance	50.961	16.275

Faktorladdningar större än 0.60 *kursiverade*.

Faktoranalysen i tab. 1 åskådliggör tydligt att upplevda problem i den målinriktade informationssökningen dels är av gripbar och dels av mer ogripbar karaktär: frågorna a–d bildar faktor 1 och frågorna e–f faktor 2. Följaktligen fick variablerna a–d genom summering bilda en ny variabel som benämndes ”distinkta bekymmer i den målinriktade informationssökningen”, medan variablerna e–f genom samma procedur bildade variabeln ”diffusa bekymmer i den målinriktade informationssökningen”.

Sedan utfördes variansanalyser (F-test för medelvärden) för att granska om det finns några skillnader i hur människor i olika kategorier upplever distinkta respektive diffusa bekymmer i sin målinriktade informationssökning (tab. 2).

Tabell 2. Bekymmer i den målinriktade informationssökningen.

		Distinkta bekymmer			Diffusa bekymmer		
		skala: inga(0) – mycket(12)			skala: inga(0) – mycket(6)		
		N	Medel- värde	Sign. F	N	Medel- värde	Sig. F
Kön	Man	281	5.83	icke- sign.	284	3.61	icke- sign.
	Kvinna	371	5.56		371	3.52	
Ålder	18–35	181	5.54	.055	182	3.41	icke- sign.
	36–50	187	5.41	2.917	187	3.61	
	51–65	224	5.92		226	3.65	
Utbildning	Grund	169	5.94	.022	171	3.47	icke- sign.
	Andra stadiet	284	5.74	3.829	284	3.61	
	Högskola/ Universitet	198	5.31		199	3.55	
Nettoinkomst	<10000	62	6.16	.000	62	3.55	icke- sign.
	10000–20000	120	6.13	5.218	121	3.65	
	20001–30000	126	5.83		127	3.74	
	30001–50000	207	5.51		208	3.55	
	>50000	112	4.96		112	3.33	
Arbetslös	Ja	49	6.80	.000	49	3.76	icke- sign.
	Nej	602	5.57	13.445	605	3.54	

Pensionerad	Ja	78	6.14	.048	80	3.55	icke-sign.
	Nej	573	5.60	3.940	574	3.56	
Självskattad social ställning	Låg	126	6.24	.002	127	3.65	.024
	Medel	380	5.67	6.562	382	3.61	3.736
	Hög	119	5.19		119	3.28	
Internet-användning överhuvudtaget	Ja	578	5.57	.004	579	3.58	icke-sign.
	Nej	63	6.44	8.509	65	3.38	
Internet-användning för sociala kontakter	Ja	259	5.36	.034	262	3.52	icke-sign.
	Nej	318	5.74	4.506	316	3.63	
Biblioteks-användning överhuvudtaget	Ja	568	5.65	icke-sign.	570	3.56	icke-sign.
	Nej	81	5.77		82	3.55	
Biblioteks-användning för läsning	Ja	189	5.84	icke-sign.	191	3.61	icke-sign.
	Nej	378	5.56		378	3.53	
Biblioteks-användning för informations-sökning	Ja	171	5.73	icke-sign.	170	3.40	.044
	Nej	396	5.61		399	3.62	4.067

Kön har ingen statistiskt signifikant påverkan på de distinkta bekymren i målinriktad informationssökning. Trots en något svag statistisk signifikans ($p=0,055$) kan man hävda att den äldsta kohorten (51–65 år) uppvisar större bekymmer än de yngre. Sambanden mellan de socioekonomiska variablerna och distinkta bekymmer i målinriktad informationssökning följer vedertagna mönster (se t.ex. Ek 2005). Högre utbildning ($p=0,022$), liksom nettointkomst ($p=0,000$), betyder mindre bekymmer och vice versa. Arbetslösa har markant större bekymmer än icke arbetslösa (6,80 vs. 5,57), och även pensionerade upplever sig ha större bekymmer än övriga ($p=0,048$). Sambandet mellan självskattad social ställning och distinkta bekymmer i informationssökningen är kraftigt och linjärt (hög=5,19, medel=5,67, låg=6,24). Internetanvändning överhuvudtaget ($p=0,004$) respektive för sociala kontakter ($p=0,034$) innebär mindre distinkta bekymmer i informationssökningen. Däremot förelåg inga signifikanta samband mellan huruvida respondenterna använt internet för att söka information i allmänhet och deras bekymmer i den målinriktade informationssökningen. Sambanden mellan huruvida man använder bibliotek och distinkta bekymmer i den målinriktade informationssökningen är icke-signifikanta.

Det anmärkningsvärda gällande diffusa bekymmer i målinriktad informationssökning är att just inga statistiskt säkerställda utfall föreligger, inte ens på variablerna utbildning, inkomst eller arbetslöshet. Endast hög självskattad social ställning (3,28 vs. 3,61 resp. 3,65) samt biblioteksanvändning för informationssökning (3,40 vs. 3,62) uppvisar signifikanta samband med mindre diffusa bekymmer.

Avslutningsvis kan konstateras att resultaten beträffande de distinkta (konkreta) bekymren i målinriktad informationssökning är föga överraskande; de är i paritet med tidigare belagda mönster. Däremot är resultaten gällande de diffusa (abstrakta) bekymren i målinriktad

informationssökning oväntade. De följer inte tidigare mönster, inte ens på variabler (utbildning, inkomst, arbetslöshet) som brukar ge kraftiga utfall på informationsbeteendet – ”round up the usual suspects” gäller inte. En uppenbar slutsats är att inför en vag, ogripbar känsla av osäkerhet i informationssökningsprocessen står alla på samma linje. För biblioteksinstitutionen är det också en fjäder i hatten att de respondenter som även använder bibliotek uttryckligen för informationssökning upplever sig ha mindre diffusa bekymmer i sin målinriktade informationssökning.

Källor

Bates, M.J. (2002). Toward an integrated model of information seeking and searching. *The New Review of Information Behaviour Research* 3:1–15.

Boon, S., Johnston, B. & Webber, S. (2007). A phenomenographic study of English faculty's conceptions of information literacy. *Journal of Documentation* 63(2):204–228.

Case, D.O. (2007). *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs, and behavior*. Amsterdam: Elsevier/Academic Press.

Ek, S. (2005). *Om information, media och hälsa i en samhällelig kontext: en empirisk och analytisk studie*. Åbo: Åbo Akademis förlag. Diss.

Timmers, C.F. & Glas, C.A.W. (2010). Developing scales for information-seeking behaviour. *Journal of Documentation* 66(1):46–69.

Wilson, T.D. (2000). Human information behavior. *Informing Science* 3(2):49–55.
<http://inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf> (4.10.2012)